

KLÍČ: Všechno přemáhá láska (...ale někdy bohužel ne)

Plzeňský amfiteátr Lochotín. V hledišti třicet tisíc lidí. Metalfest? Ne. V tomto případě se nejedná o tento každoročně zde konaný festival. Jsme v roce 1987. V rámci tehdejší Porty na pódiu vystupuje skupina Klíč.

Její skladba „Pohár a kalich“ je nahrána a stalo se nemožné. V době, kdy mnohé tuzemské kapely (když už jim bylo umožněno nahrávat a vydat LP desku) na hotové dílo čekaly třeba rok i déle, v době bez jakýchkoliv virtuálních technologií - vinyl z Porty, na kterém je mimo jiné i tahle nahrávka, vychází v Československé socialistické republice za pouhé tři dny od natočení!

V roce 1990 opět na Lochotíně skupina poprvé veřejně prezentuje skladbu „Omnia Vincit Amor“, aby za ni vzápětí obdržela Autorskou Portu. Tak bychom mohli pokračovat dál.

Ale nyní se posuňme v čase o nějakých zhruba třicet let vpřed. Klíč po mnoha letech vystupuje v září loňského roku v Ostravě, a když přicházím do zákulisí s prosbou o podpis jejich MC kazety z roku 1993, působí celá kapela velice skromně a příjemně, ačkoliv by si mohla hrát na daleko větší „hvězdy“.

Někde v tu chvíli se zrodil nápad požádat kapelníka Jaroslava Mariana o rozhovor, který se nějaký měsíc nato stal skutečností. Pojdme se nyní vydat do časů, kdy folkové akce doslova „praskaly ve švech“ a desky se prodávaly po tisících. I o tom zdánlivém tichu, jaké po tom všem zbylo. Pojdme se pustit do povídání o skupině Klíč, protože v rámci tuzemské folkové scény možná není většího odkazu, než jaký nám posluchačům zanechala tato kapela.

Začněme naše povídání ještě někde v osmdesátých letech, tedy pár let před vydáním vašeho debutu „Omnia vincit amor“. Tehdy u Supraphonu realizujete dvě SP desky. Vlastníte ještě někde doma tyto singly ve fyzické podobě?

Ano, od obou našich singlů máme doma několik dodnes nehraných kusů, které jsme si tehdy koupili pro radost a na památku. A protože se jedná se o tituly z let 1986 a 87, dnes mě docela potěší, když některý z nich občas zahlédnu v internetových aukcích nebo v bazaru – tenkrát se totiž celý vyrobený náklad obou těch singlů rychle vyprodal, a tak mám vždycky radost, že i po těch letech je lidem líto ty naše staré desky vyhodit.

A kdyby dnes třeba někoho zajímalo, kolik se jich tenkrát prodalo, tak v té době, když jsme s kapelou začínali, vydával Supraphon mladým kapelám, jako jsme byli my, singly v nákladu od čtyř tisíc kusů od každého titulu. A nejmenší náklad běžné LP byl tehdy – pokud vím – padesát tisíc, u známých interpretů to bylo většinou minimálně sto tisíc vylisků. O tom se většině dnešních kapel může jen zdát. A třeba toho LP „Porta“ z roku 1987, který jste zmínil v úvodu, bylo už po prvním roce prodáno přes sto deset tisíc kusů.

Takže ty singly už dneska budou mít pro sběratele poměrně velkou hodnotu.

To nevím, ale pro některé možná ano.

Dají se skladby ze zmíněných SP desek, tedy skladby „Chvilé“, „Ztráty a nálezy“, „Před usínáním“ a „Předjaří v muzeu“ dnes někde dohledat na internetu? Možná by to mohlo zajímat nejen pamětníky vašich začátků.

Pokud je tam někdo nahrál, tak se někde na webu možná najdou. Ale my sami jsme tam ty staré nahrávky určitě nedávali – a vlastně je tam dát ani nemůžeme. Tyhle nahrávky patří totiž Supraphonu a my nechceme porušovat vydavatelská ani autorská práva.

Údajně tyto skladby měly vyjít jako druhý disk k vašemu albu „V čase zrání...“ z roku 2018. Proč se tak nakonec nestalo?

Je pravda, že jsme sice původně trochu uvažovali, že tohle naše album bude dvojcédéčko, s tím, že bude jeden disk úplně nových skladeb a ten druhý by obsahoval naše starší písně, které jsme kdysi hrávali, a i když byly u diváků oblíbené, na žádné dosud vydané album se nevešly. Zkrátka takový vzpomínkový průřez. Ty písničky ze singlů jsme tam ale určitě neplánovali, protože tři z nich vyšly už v roce 2010 jako bonus na našem kompilačním dvojCD „Dál plyne čas...“, které nám vydala firma Universal Music. A když už to zmiňuji, tak nás moc těší, že tohle výběrové dvojalbum, na kterém je padesát našich starších písniček, je od té doby pořád na trhu.

Jaký byl tedy důvod, proč druhý disk nevyšel?

Když se v průběhu natáčení prvního z těch CD ukázalo, jak pracné a časově náročné je vytvořit už ten první „novinkový“ disk – díky naší pečlivosti a vzhledem k tomu, že máme neomezeně k dispozici naše vlastní nahrávací studio, tak jsme nějak ztratili odvalu pouštět se do toho druhého disku. Na tom novinkovém albu jsme totiž pracovali skoro osm let, takže představa, že bychom možná podobně dlouho dělali i to druhé CD, byla v tu chvíli pro nás už nereálná. Zkrátka – nakonec jsme od našeho původního záměru upustili. A tak jedinou skladbou, která byla původně plánována pro ten druhý disk, a přesto na tom předloňském albu vyšla, je píseň „Válka proti Albigenkým“. Ta totiž vznikla už v roce 1996 pro CD „Karneval Canzonett“, ale nakonec se na něj tenkrát nevešla, až donedávna jsme ji ani nikdy ani nehráli na koncertech – a tak si ji teď naši příznivci mohou poslechnout jako jednu z novinek.

Nebudeme popírat, že nejznámější písní z diskografie Klíče je „Omnia vincit amor“, tedy ta, podle které jste pojmenovali svůj debut a získali za ni už zmíněné ocenění na Portě. Kdo je Petr Baštař, který je v bookletu alba uvedený jako spoluautor textu této písně? Kdy a jak tento text vůbec vznikl?

To byla tak trochu šťastná náhoda. Když jsme ještě s mojí ženou Pavlou bydleli v našem starém bytě v Praze v Bohnicích, tak naproti nám přes chodbu žil pán, o kterém jsme až po čase zjistili, že píše texty některým známým zpěvákům populární hudby. Občas mi je pak dával i číst, někdy dokonce ještě před jejich dokončením. A tím pánem byl právě onen Petr Baštař. No – a pak jsem se ho jednou zeptal, jestli by vedle té „populární“ textařiny nechtěl zkusit třeba i folkový text a řekl jsem mu, že mám právě hotovou melodii jedné nové písně, ve které bych jako opakující se textový motiv chtěl mít Vergiliův citát „Omnia Vincit Amor“. A on tu chuť zkusit jiný žánr opravdu měl a do textování té písničky se pustil. Jenže to dopsal jen někam do poloviny a pak už nějak nevěděl, jak dál. Ten rozpracovaný text mi tedy dal a mně nezbylo nic jiného, než ho dokončit do podoby, v jaké tu písničku hrajeme dodnes. A tohle všechno vznikalo někdy koncem jara roku 1989, tedy ještě před „sametovou revolucí“. Nás později samozřejmě napadlo, že z pohledu diváků to možná vypadá tak, že k té myšlence „všechno přemáhá láska“ nás inspiroval listopad a události po něm, ale jak vidíte, nebylo to tak. Celá ta skladba vznikla už několik měsíců před revolucí... Asi to téma tenkrát už viselo ve vzduchu.

K tomu mě napadá, nebyli jste někdy popotahováni nebo někam předvoláni kvůli svým textům?

Nebyli – nejspíš i proto, že tehdy jsme ještě byli čistě amatérská kapela, hráli jsme pro radost a muzikou jsme se neživili. Profíci to tehdy měli mnohem těžší. Ale i tak, když jsme třeba v roce 1988 uspěli v soutěži „Píseň Praha“ a měli jsme podle tehdejších pravidel postoupit do

celostátního finále, přišel za mnou jeden pán z poroty a oznámil mi, že pokud chceme opravdu na to finále jet, musím přepsat text naší soutěžní písně „Šťěstí z pekla“.

Proč?

Nejspíš jim vadily některé myšlenky toho mého textu – třeba „Zaplat'ťe si štěstí, co jinýho vám zbejvá...“ nebo „Slyším lidi klít – kam se poděl řád...“ atd. Já jsem mu řekl, že nic přepisovat nebudu – a tak jsme na to finále skutečně pozváni nebyli. Jinak jsme ale žádné předvolání kvůli textům nikdy nedostali. Jenže – popravdě – ono v druhé polovině osmdesátých let to bylo už trochu volnější, než kdybychom totéž hráli například o deset let dřív.

Vinyl „Porta 1987“ tedy spatřil světlo světa za pouhé tři dny od natočení. Na osmdesátá léta v ČSSR neuvěřitelná rychlost. Jak k tomu vůbec došlo?

No – ono by to bylo skoro neuvěřitelné i dnes... Kdo tenkrát rozhodl v Supraphonu o tom, že to tak rychle stihnou, nevím. Plzeňské finále Porty začínalo každoročně ve středu a bylo čtyřdenní – s tím, že první tři dny byly hlavně soutěžní a v sobotu se pak konala závěrečná Dvorana a vyhlášení vítězů. A tohle LP se natáčelo už v úterý, tedy den před oficiálním zahájením festivalu. Takže všichni, kdo měli na té desce účinkovat, přijeli už v úterý do Plzně, kde v kulturním domě Peklo probíhalo živé natáčení LP „Porta 87“. Venku stál přenosový vůz Českého rozhlasu, který to celé pro Supraphon natáčel. Sál byl plný diváků. Natáčelo se asi v jiném pořadí písní, než jak jsou na desce, a vždycky, když nějaká kapela dohrála, muselo se chvíli počkat, co na to řeknou v režii, jestli tam třeba není nějaký pazvuk, bouchnutí a podobně. A dodnes moc rádi vzpomínáme, že když my jsme naši tehdejší novinku – písničku „Pohár a kalich“ – dohráli, sklidili jsme skutečně obrovský potlesk. Pak bylo neobvykle dlouho ticho – a z režie se najednou do reprobeden ozvalo, že tu písničku je potřeba zahrát ještě jednou. K našemu velkému překvapení propuklo po těch slovech v sále obrovské nadšení a další bouřlivý potlesk. Dodnes na to s dojetím vzpomínáme. A když jsme ji pak zahráli podruhé, následoval ještě větší potlesk a ovace, než předtím. Moc krásný zážitek... Takže ta deska se takhle nahrávala v úterý – a pak v pátek se už na Portě prodávala.

To je opravdu nečekané, když vzpomenu na tehdejší schvalovací komise nebo na to, jak kapely po nahrání desky čekaly na její vydání třeba rok nebo i déle...

Tady to schvalování probíhalo samozřejmě předem, kapely musely odevzdat texty a demonahrávky. Takže kdybychom pak v Plzni chtěli nahrát jinou písničku, určitě by nám to neprošlo, protože takhle už to bylo schválené. Ještě si ale vzpomínám, že aby se ta naše písnička vešla do časového rozsahu LP nosiče, bylo nám řečeno, že ji musíme buď zkrátit, nebo ji zahrát o dost rychleji, než jak zněla na tom schváleném demosnímku. Zkrátit ji podle nás nešlo, protože v textu té písně jsme škrtat nechtěli – a tak nám nezbylo nic jiného, než ji zrychlit, což jí sice podle nás příliš neprospělo, ale i tak se těm, kdo si tu desku tenkrát koupili, asi hodně líbila – protože když jsme tuhle písničku rok poté hráli na Dvoraně Porty 88, třicet tisíc lidí ji v setmělém lochotínském amfiteátru se svíčkami v ruce zpívalo s námi. A to byl opravdu životní a nezapomenutelný zážitek a naše kapelní děvčata tenkrát na pódiu dojetím slzela.

V roce 1988 Klíč vyhrál na finále Porty „Cenu diváků“. Cena v podobě keramické sošky se vám do rukou ale nedostala. Autor sošky si ji prý raději ze zákulisí odnesl, než by ji podle jeho slov „měl dostat někdo takový, jako je Klíč“. Doneslo se k vám, z jakého důvodu ten člověk takto konal?

Jaký měl skutečný důvod, to dodnes netušíme. Několikrát jsme mu tenkrát psali a prosili ho o vysvětlení, ale on neodpověděl. A tak mám dodnes k dispozici jen filmový záznam, na kterém

jsem si kamerou nafilmoval prázdné pódium, když krátce před zahájením slavnostního večera Dvorany Porty tam stál stolek s nachystanými cenami pro vítěze roku 1988. Byly na něm jednak tradiční keramické „Porty“ – a vedle nich i jedna docela velká soška z pálené hlíny, u které byl nápis „Cena diváků“. Když pak ale večer došlo na vyhlášení vítěze diváckého hlasování, byla nám na pódiu před zaplněným Lochotínem předána jen jakási titěrná keramická plaketka v krabičce. S neskrývaným údivem jsme si ji tenkrát od pořadatelů převzali, poté jsme na pódiu odehráli náš písničkový blok – a když jsme si pak šli zase sednout mezi diváky, bylo po chvíli konferenciéry z pódia oficiálně divákům oznámeno, že Klíči bylo omylem předáno něco jiného, než co měli držitelé Ceny diváků správně dostat, a že my si pro naši skutečnou cenu, tedy tu sošku, máme přijít do zákulisí. Jenže když jsme si pak po skončení Dvorany přišli tu cenu vyzvednout, bylo nám řečeno, že mezitím si ji ze zákulisí sochař, který ji vyrobil, odnesl se slovy, že „pro Klíč ji nedělal“. A že prý ji tedy raději nedá nikomu.

To budí dojem, že o vítězi mělo mít rozhodnuto předem.

To nemůžu posoudit. Spíše si myslím, že ten sochař měl utkvělou představu, že hlasování diváků vyhraje nějaký muzikant, kterého on měl rád. Samotná divácká soutěž, tak, jak byla tenkrát organizována, se podle mne nedala zákulisně nijak ovlivnit, pokud by nemělo být manipulováno s odevzdanými hlasovacími lístky. A to určitě nebylo, protože naším tehdejším vítězstvím byli evidentně zaskočeni i sami pořadatelé, nejspíš i proto, že například sama předsedkyně poroty o nás už první den tohoto ročníku Porty napsala v Portýru (což byl časopis vydávaný přímo na plzeňské Portě), že – a teď cituji: „...výběr témat textů, ale i to, jakým způsobem svoje písně hraje a zpívá, bude Klíč vždycky odsouvat až na úplný okraj zájmu veřejnosti...“. A my jsme tři dny nato vyhráli divácké hlasování. Tomu říkám paradoxy...

Dalo mi to hodně práce, než jsem vaše debutové album jako tehdejší žhavou novinku konečně sehnal na kazetě v jednom z obchodů v Plzni. Tu desku vám vydala firma Duna Records, tedy v té době nepříliš známé vydavatelství. Nechci se mýlit, ale mám tušení, že brzy poté tohle vydavatelství zaniklo. Proč jste se rozhodli vydat album u nich?

Nejde ani tak o to, pro koho jsme se my rozhodli, ale spíše, kdo byl ochotný nám desku vydat.

Zkoušeli jste oslovit i tehdejší známé a prestižnější vydavatelské firmy?

My sami jsme žádné firmy oslovit nezkoušeli. Ale ono tohle pro nás tak trochu začalo už v tom devadesátém roce, když jsme v Plzni získali Autorskou Portu. Přišel za námi tenkrát jeden pracovník Supraphonu s dotazem, jestli máme materiál na celou LP desku. Řekli jsme, že máme, dokonce jsme jim poslali i předběžný seznam skladeb, které bychom mohli nahrát. Jenže on to byl ten zlomový porevoluční rok, kdy se spousta věcí měnila, a i ten člověk, se kterým jsme se tam domlouvali, posléze ze Supraphonu odešel a založil si vlastní vydavatelství, což tehdy udělalo víc lidí, kteří původně pracovali v Supraphonu nebo v Pantonu. Jenže – jak jsme následně zjistili – oni velmi často měli představu, že natočit a vydat folkovou desku znamená nahrát ji pokud možno hodně rychle a hlavně levně. Jenže my jsme nechtěli přistoupit na to, abychom někde narychlo a v improvizovaných podmínkách natočili za dva nebo tři dny celé album. Věděli jsme, že s výsledkem bychom určitě nebyli spokojeni.

Potom – v roce 1992 – se nám ale ozvali z Gramofonových závodů Loděnice s tím, že by nám rádi vydali desku. Jejich podmínky byly celkem vsřícné, podepsali jsme tedy s nimi smlouvu, oni objednali nahrávací studio – ale samotné nahrávání, bohužel, neprobíhalo podle našich představ o profesionálním přístupem ani o technické úrovni. Zvukař i režisér nás považovali za „amatéry“, pro

kteře se oni nemusí nijak zvlášt' snažit, aby nahrávky zněly co nejlépe – a podle toho k práci ve studiu přistupovali. Ve zvuku zaznamenaných písní se navíc objevovaly různé elektrické pazvuky a praskot, což bylo způsobeno starým a neudržovaným mixážním pultem – a nám to samozřejmě vadilo a žádali jsme, aby se to nějak opravilo. A protože jsme se na provedení jakýchkoli oprav nedohodli, tak i závěrečná mixáž byla z těch vadných záznamů udělána „na truc“ bez naší přítomnosti a jinak, než bychom si ji představovali my. Byla okolo toho ještě spousta dalších nepříjemných záležitostí a dohadování, které bych tady ale nerad rozebíral. Jen ještě dodám, že celé to skončilo tím, že vydavatelství naše výhrady odmítlo vzít v úvahu a nahrávky reklamovat, a tak, aby naše deska s těmi vadnými nahrávkami nevyšla, museli jsme si ten nekvalitní zvukový záznam od vydavatele odkoupit – a tím vlastně z celého toho projektu sešlo. A mimochodem, stálo nás to tenkrát přes čtyřicet tisíc korun, což byl tehdy téměř průměrný roční čistý plat. No – nejsme my blázni?

Pak ale zájem o nás projevil právě ono už zmíněné malé vydavatelství Duna Records. Velká nakladatelství nás tehdy ještě nechtěla – ne, že bychom byli neznámou kapelou, ale vzhledem k žánru, který jsme hráli a dodnes hraje, se asi obávali malého prodeje našich desek. Firma Duna Records nám ale věřila a šla do toho. Celá ta deska se tedy natáčela znovu, tentokrát ve skutečně profesionálním pražském studiu Largo – bylo to začátkem léta roku 1993. A pak v srpnu vyšlo nejprve vinylové LP, a to v nákladu 2000 kusů. Dva měsíce nato šlo pak na trh i CD a MC kazeta. To, že tenkrát vyšlo i elpíčko, které v té době bylo už víceméně končícím hudebním nosičem, byla podmínka rodičů našeho violoncellisty Jirky Krupičky, kteří nám chtěli nějak pomoci, a tak se finančně spolupodíleli na vydavatelských nákladech. Samotnému vydavateli se do toho ale už vůbec nechtělo, protože prodejnost LP desek byla tehdy už téměř nulová – takže si dovedete představit, jaké bylo jejich překvapení, když celý náklad dvou tisíc kusů našeho LP se prodal během prvních dvou měsíců od uvedení na trh. Nicméně – začátkem roku 1994 vydavatelství Duna Records, bohužel, opravdu zaniklo. Majitelé té firmy se spolu nějak nepohodli, a tak odepsali a sešrotovali i jejich firemní sklady, čímž došlo k tomu, že už od začátku roku 1994 nebylo naše první album vůbec na trhu. Ale protože se za těch pár měsíců od vydání stihlo prodat tolik našich desek, že jsme pak na jaře roku 1994, když se v České televizi slavnostně vyhlašoval žebříček nejprodávanějších interpretů v kategorii Folk a Country, byli na sedmém místě v republice, projevil o nás zájem velké vydavatelství Wenkow Records. A jejich zájem byl takový, že kromě smluvní nabídky na vydání dvou dalších CD byli ochotni odkoupit i práva od zaniklé firmy Duna Records a vydat reedici naší první desky. U nich jsme pak tedy v roce 1995 natočili naše druhé album „Větrné mlýny“. A rok poté následovala nabídka pětileté exkluzivní smlouvy s německou firmou PolyGram, která v té době kupovala českou firmu Wenkow Records, jenže posléze i PolyGram přešel pod nadnárodní vydavatelství Universal Music, takže většina našich následujících titulů už nese tento světově zvučný label.

Album „...omnia vincit amor“ vyšlo tedy jako jediné z vaší diskografie i na vinylu. Ale LP desky v posledních letech zažívají nečekaný návrat. Neuvažujete vydat na vinylu i některá vaše pozdější alba?

Chvíli jsme o tom, že bychom na 180-gramovém vinylu vydali naše předloňské CD „V čase zrání...“, i uvažovali. Ale vzhledem k tomu, že nahrávky si dnes už vydáváme i prodáváme pouze sami a vydat kvalitně udělaný vinyl není zrovna nejlevnější záležitost... Zkrátka – obávám se, že žádná deska skupiny Klíč na tomto nosiči asi hned tak nevyjde, přestože já sám vinylům hodně fandím, sbírám je od mých patnácti let a na LP nosičích vlastním téměř čtyři a půl tisíce titulů. V nejbližší době to tedy nechystáme, a kdyby někdy přece jen ano, bude to nejspíš jen malá limitovaná audiofilská edice...

Jako jeden z důvodů ukončení činnosti skupiny Klíč v roce 2002 jste v rozhovorech uváděli, že vás někteří pořadatelé odmítali s tím, že jste „vyčpělá a druhořadá kapela“. Myslíte, že dnes, tedy po obnovení činnosti kapely, ke kterému došlo v roce 2012, se situace mění k lepšímu?

Dnes je situace určitě trochu jiná, než tenkrát, ale netroufám si posoudit, jestli je to k lepšímu. My se hlavně snažíme tímhle se pokud možno dnes už nezabývat ani netrápit a užívat si hraní všude tam, kde nás pořadatelé chtějí a sami nás rádi pozvou.

Ale třeba jedna z věcí, která nás i v nedávné době dost zamrzela a trochu nám připomněla ty dřívější časy, bylo to, že jsme nebyli pozváni na výroční padesátý ročník celostátního finále Porty, přestože pořadatelé toho festivalu všude zdůrazňovali, že na tomto jubilejním ročníku budou jako hosté účinkovat všichni, kdo někdy v historii Porty byli oceněni titulem „Zlatá Porta“ – a to pouze s jedinou podmínkou, tedy že dotyční muzikanti nejenže ještě žijí, ale že dodnes i aktivně hrají. My jsme tohle ocenění, které se každoročně uděluje za významný dlouholetý přínos hudebnímu žánru, získali už před téměř třiceti lety, v roce 1992, ale pozvání jsme nedostali. Z programu tohoto výročního ročníku festivalu jsme ale posléze zjistili, že z těch, kdo splňují uvedené předpoklady, jsme asi jediní, kdo tam nebyl. Důvod netušíme a je nám to opravdu hodně líto, protože Portu jsme měli vždycky moc rádi – a navíc jsme patřili k jedněm z mála profesionálních muzikantů, kteří se k tomuto festivalu neobrátili zády ani v jeho docela obtížném období krátce po revoluci...

A k informaci ve vaší původní otázce raději ještě upřesním, že vlastně ani tenkrát, tedy někdy od druhé poloviny devadesátých let, nám to tvrzení o naší „vyčpělosti“ většinou neřikali pořadatelé přímo do očí – ovšem až na pár výjimek, když někteří měli potřebu dát nám najevo svoji „důležitost“. Většinou jsme se to dozvídali od zasvěcených lidí z jejich okolí, kteří nám – často jen „mezi čtyřma očima“ – prozradili, že pomluvu o „vyčpělosti“ o nás s oblibou šíří jednak ti, kterým jsme v minulosti nějak „šlápli na kuří oko“ (třeba tím, že jsme odmítli přistoupit na jejich nesolidní zákulisní praktiky), nebo ti, kteří měli potřebu právě těmito „důležitým“ lidem se nějak zavděčit. Takže jsme se takhle například doslechli, že na jednom velkém setkání asociace pořadatelů nás při svém proslovu jeden významný pán vyjmenoval mezi několika dalšími daleko slavnějšími muzikanty a kapelami, jejichž koncerty ostatním pořadatelům nedoporučoval objednávat, protože oni jsou už tak vyčpělí a pro diváky nezajímaví, že na nich nejspíš prodělají. A mnozí z těch, co ho tenkrát v tom sále poslouchali, nás třeba ani neznali, ale udělali si o nás patřičnou poznámku. Vidíte, jak je to jednoduché... A navíc, bohužel, někteří tito „významní“ lidé měli nemalý vliv i na to, co a o kterém z muzikantů se bude psát v tisku – a jestli se vůbec bude psát, nebo kdo bude či naopak nebude mít možnost vystoupit v televizi – a tento svůj vliv také náležitě využívali.

A pokud bych měl být i nějak konkrétní, tak třeba v roce 2002 se stalo tohle: Náš dlouho předem domluvený koncert v Brně, zařazený do několikadenního moravského turné – který se měl konat ve velkém sále, kde jsme měli vždycky předem zcela vyprodáno – tak ten koncert nám krátce před jeho konáním zrušili, protože panu řediteli toho kulturního domu, který tam tehdy nově nastoupil do funkce, poradil jeho nový pan dramaturg, ať náš koncert nedělají, a to přesně z důvodů, o kterých jsem mluvil před chvílí, tedy, že jsme prý naprosto vyčpělá kapela, na kterou už moc lidí nechodí. Nebudu ale říkat, kdo byl onen dramaturg – v našem žánru to byl docela známý člověk.

Myslím, že to si spousta lidí domyslí. Ale nechme to být, protože zmíněná osoba před pár lety opustila tento svět.

Ano. A to, co jsem právě zmínil, nám do telefonu popsala paní, která v tom kulturním domě léta pracovala a věděla, že tam vždycky máme plno a že náš koncert je pro ně pokaždé výdělečnou záležitostí, ale od pana ředitele dostala za úkol oznámit nám to jeho rozhodnutí o zrušení koncertu. A i když se pak tenhle brněnský koncert naštěstí podařilo narychlo domluvit v jiném kulturním domě, stejně nám tenkrát už postupně výrazně ubýval počet hraní po republice a dodnes jsme na základě výše uvedených indicií přesvědčeni o tom, že v mnoha případech za tím byla něčí snaha a něčí zájem, protože například ten výše zmíněný nejmenovaný pán byl i externím dramaturgem u mnoha jiných pořadatelů a současně na výběru kapel spolupracoval i s pořadatelem mnoha festivalů. On sám se sice na náš koncert nikdy nepřišel podívat a osobně si nás poslechnout, ale i tak mu nedělalo problém o nás rozhlašovat, že jsme druhořadá kapela.

V jednom z rozhovorů jste uvedli situaci, kdy pořadatel prestižního tuzemského festivalu nebyl ochoten smluvně dodržet vaše na tu dobu poměrně nevelké finanční požadavky. Víme, o koho jde, a ani jsem nemusel dlouho přemýšlet.

Onen „prestižní“ pořadatel nám začátkem roku (už přesně nevím kterého, ale bylo to v první polovině devadesátých let) poslal oficiální dopis, ve kterém si nás závazně objednal na čtyři tehdejší významné folkové festivaly, které přímo on sám pořádal. Přitom samozřejmě znal naši tehdejší cenu. Jenže, když se přiblížil termín prvního festivalu a naše manažerka mu poslala k podpisu smlouvu, tak on jí tu smlouvu vrátil zpět a poslal jí naopak svoji vlastní smlouvu, ovšem na poloviční částku honoráře. Bylo s tím pak docela nepříjemné dohadování... a nakonec jsme sice na ten festival jeli a dostali náš běžný honorář (což tenkrát bylo 6000 korun pro celou sedmičlennou kapelu – a za tuhle sumu jsme na tom festivalu měli během čtyř dnů odehrát dva velké koncerty a dvě kratší vystoupení), ale objednávku na ty zbývající tři festivaly nám ten pán už pak zrušil.

To první byla vlastně Zahrada a pak měla být tuším Folková růže...

Ano, ty další festivaly měly být Folková růže, Svojsice – a... který byl ten čtvrtý si teď už nevzpomenu.

Stojím si za svým názorem, že tyhle komerční, obří festivaly, umělé rozdělení folkové scény na „hvězdy“ a ty ostatní, VIP vstupenky a podobné vymoženosti k úpadku zájmu o folkovou scénu výrazně přispěly. V dobách Porty byly všichni „na jedné lodi“. Tady už ne. Máte na věc podobný názor?

My v podstatě ani nemáme možnost tohle posoudit a hodnotit, protože jsme pak už na skoro žádných takhle velkých folkových festivalech nehráli. A ony ty největší dnes už v podstatě ani neexistují. Co ale třeba víme, je to, že když se začínající nebo méně známé kapely chtěly na některý takový festival přihlásit alespoň do soutěže, tak nejenže nedostaly žádný honorář a často jim neproplatili ani benzín, ale ještě si někdy musely zaplatit takzvané „startovné“. Takže pořadatel neplatil jim, ale kapely platily pořadatelům. Ještě bych to chápal u menších akcí, kde si nadšený pořadatel musel na svoje náklady pronajmout sál a zvukaře, zaplatit poplatky OSA – a pak jenom doufat, že na tu hudební soutěž se přijdou podívat alespoň nějakí platící diváci. Ale u velkých a divácky dobře navštívených festivalů mi tohle přišlo hodně neférové. A co se týče těch velkých hvězd, tak pokud pořadatel má prostředky a možnost jimi požadované vysoké částky jim zaplatit, tak bych v tom žádný zásadní problém neviděl.

Co nás v posledních letech ale trochu zaráží, je třeba to, když na velkých folkových akcích vystupují se svými hity známí zpěváci středoproudé populární hudby, hlavně ti mladší, kteří

s „portovními“ žánry ani s jejich vývojem opravdu neměli a nemají vůbec nic společného. Ono to asi má vytvořit v očích veřejnosti i sponzorů určitý pocit, že ten festival je „velký a významný“, a třeba to i přitáhne pár diváků navíc, ale myslím, že skutečného fandu folkové, tramské a country muziky to od takového festivalu do budoucna spíše odrazuje – a při cenách některých těchto hvězd se pak snadno může stát i to, že pořadatel na tom nakonec prodělá.

A co třeba dávný písnot trampů, když se na Portě objevil AG flek s elektrickou kytarou. Dneska se to obrátilo do úplně jiné roviny.

Ano, i náš žánr má logicky svůj vývoj a je to dobře. Ale oni někteří ti zarytí trempové tenkrát „nebrali“ (a možná dodnes „neberou“) ani tradiční čistě akustický folk, tedy nejen jeho modernější „elektrické“ verze. Namátkou třeba ani takové Bratry Ebeny – nebo tuším, že i Nerez – v dobách jejich začátků neměla část tradičních portovních diváků příliš v oblíbě a tvrdili, že „tohle už není Porta“ a „tohle přece na Portu nepatří“.

Lépe tedy dramaturgii podobných akcí držet v těch zajetých mantinelech nebo ji naopak posouvat někam dál?

Žánrová pestrost určitě ano a k současným festivalům to bezesporu patří. Otázkou spíš zůstává, odkud až kam a co je ještě v rámci žánru pro takové hudební přehlídky a jejich diváky přínosné a únosné. Ale na druhou stranu chápu, že v dnešní době to pořadatelé folkových a podobně laděných akcí mají většinou hodně těžké...

Jak probíhá vaše textařská spolupráce s Tomášem Vondrovicem? Děláte Jaroslave muziku na jeho hotové texty nebo je to opačně, že pan Vondrovic píše své texty na už hotovou melodickou linku?

Tomáš Vondrovic jakožto profesionální autor působící na volné noze píše kromě textů i poezii, divadelní hry, scénáře k filmům a často dělá divadelní dramaturgii a režii... Naše spolupráce vždycky probíhala tak, že jsem mu dodal melodie nových skladeb a on přidal svoje pointy a nápady – a ty písničky otextoval. Zkrátka – k dohodnutému datu ode mne obdržel melodie nových písní, které jsem mu společně s kytarou nabroukal na kazetu, k tomu jsem mu přidal i notový zápis a rozvrh mojí základní představy o aranžmá té které písně, tj., kde bych chtěl mít sloky a kde mají být refrény nebo mezihry, kde by se třeba mohla nějaká dřívější sloka v textu zopakovat a podobně – a Tomáš to většinou přesně podle toho mého rozpisu udělal. A mohu-li být třeba konkrétní, tak například na naše poslední album „V čase zráni...“ jsem mu před lety jednou takhle v pondělí přinesl patnáct takto připravených melodií a už v pátek mi Tomáš volal, že má všechny texty hotové. Když máte k dispozici takhle talentovaného a schopného textaře, nemáte už téměř žádný důvod snažit se o nějaké svoje vlastní texty... A vlastně díky tomu na našich novějších albech nejsou moje texty buď už vůbec, nebo jen sporadicky. Takže už je asi zřejmé, že „klíčovské“ texty vznikají téměř výhradně na hotovou hudbu – a, pokud si vzpomínám, tak vlastně jenom u alba „Písničky z Breptanie“ se stalo, že Tomáš se do psaní těch textů pro děti ponořil natolik, že nejenže otextoval všechny moje melodie, ale dokonce přidal i nějaké texty navíc, a tak tohle je jediné naše album, kde jsem naopak já dodatečně zhudebnil i pár Tomášových textů.

Jestli dovede pracovat takhle, tak je to génius...

Tenhle pocit mívám také... Když jsem se ho jednou ptal, jak to může takhle zvládnout, vysvětlil mi, že si neustále zapisuje a zaznamenává nějaké náměty a pointy budoucích textů, které ho průběžně napadají – a potom prý už pouze poslouchá ty moje melodie, probírá se přitom těmi

svými poznámkami a hledá, co by se podle něj k náladě té nové melodie hodilo. A když to téma najde, tak napsání celého textu je pro něj prý jen záležitostí na deset minut u kafe.

Vymyslet takhle například text písně „Kejklířův zmar“. To je pro mě asi jedna z nejsilnějších skladeb.

Ten text je opravdu nádherný. Taky mám tuhle písničku moc rád a беру ji jako velmi silnou věc. Ale podobně cítím třeba i jeho texty k písni „Krajina slepců“, „Ctihodní“, „Křížový král“ – a z posledního alba například „Břečťan“, „Tulák“ nebo „Jen se ptám“...

Na vašem debutovém albu měl Tomáš Vondrovic tři texty, ale například třetí desku „Karneval canzonett“ vám už otextoval celou. Vzhledem k tomu, že i vy sám jste autor výborných textů, nemáte za ta léta nějaká neslyšená hotová díla v šuplíku?

Něco málo ano, ale – jak už jsem říkal – když máme k dispozici takového textaře, tak se už do textování sám nepouštím.

Takže ten pocit, kdy potřebujete vzít tužku a něco dostat ven...

Pokud se týká textů, tak to už opravdu ne. Ale naproti tomu hudbu a nové hudební nápady si průběžně zaznamenávám pořád, to ano – a jsou jich jen za poslední léta stovky. Textařem se ale být necítím. Napíšu jeden nebo dva verše a už mi to začíná připadat nějak kostrbaté. Je ale zvláštní, že u cizích textů to takhle necítím – nevím, čím to je, ale na texty, které jsem nepsal já, jsem mnohem méně náročný a kritický, než na moje vlastní. Co se mi často od jiného autora zdá zajímavé, ode mě bych to „nevezal“. Proč je to tak, to opravdu nevím...

Není žádné tajemství, že se svou ženou budete letos už 38 let, přitom nemáte auto, mobilní telefony, osobní profily na Facebooku atd...

Ano je to tak. Mobilní telefony opravdu nemáme, auto také ne – dokonce nemáme ani řidičáky, osobní profily neplánujeme...

Na druhé straně – doba se za ty čtyři desítky let změnila. Skupina by se dnes v rámci propagace měla přizpůsobit i prostředí sociálních sítí. Kapelní stránky Klíče i FB stránky existují. Dále jsou tady ale aplikace jako Spotify, Deezer atd. Jak to vnímáte a bude třeba v budoucnu možno najít vaše skladby na některých z podobných streamovacích služeb?

Co je to Deezer, to ani nevím, ale například se Spotify je to tak, že jednak musíte být majitelem nahrávek, což u našich starších písni nejsme, a pak je tu ještě jeden problém. Zatímco textař Tomáš Vondrovic je zastupován OSA, já nejsem. A od Spotify i mnoha jiných podobných internetových serverů je vyžadováno, ať jsou ochranným autorským svazem zastupováni buď všichni, nebo nikdo. Aby mohli posílat případné autorské honoráře – i když u kapel, které nejsou „světové“, jsou to stejně v podstatě jen halíře – tak aby je mohli posílat jenom na jedno místo a nemuseli je ještě přerozdělovat podle nějakých dohodnutých autorských podílů.

A vy sám jste nikdy neuvažoval o tom, nechat se zastupovat OSA?

Neuvažoval. Ale to bych tady nechtěl rozebírat. Bylo by to totiž na jeden ještě delší rozhovor, než je tenhle...

Řada kapel dnes při klesajícím prodeji CD pracuje tak, že jednou za čas pověsí na Bandzone nový song a až jich bude dostatečné množství, vydá je třeba na CD. Zkrátka taková

průběžná práce, kdy fanoušek nemusí čekat, až bude mít kapela hotovou například desítku písní. Šlo by ve vašem případě něco podobného aplikovat do praxe?

Možná, kdybychom dnes byli začínající kapela nebo kdyby to takhle fungovalo už v době, kdy my jsme začínali, tak bychom to třeba praktikovali stejně, jako ty dnešní mladé kapely. Ale protože za našeho mládí nic takového k dispozici nebylo, k tomu navíc udělat si alespoň trochu kvalitní studiovou nahrávku nové písničky bylo tenkrát jen těžko dostupné a pro amatéry navíc téměř nezaplacené, protože malá nahrávací studia, kterých je dnes spousta, tehdy vůbec neexistovala – a stejně tak nebyla ani možnost nahrávat doma do počítače, což je dnes už zcela běžné, tak my jsme si od mládí „zaběhli“ ten dnes už tak trochu zastaralý přístup k tvorbě. A popravdě, nechceme se ho vzdát, jsme v tomto směru dost konzervativní a vyhovuje nám to...

Náklady na vaše nejnovější CD „V čase zrání...“ nebyly malé, investice je to dnes nevratná a najít peníze na další album asi nebude nejjednodušší. Nezávázíte do budoucna například možnost crowdfundingové kampaně, kdy si posluchač CD předplatí a tím pádem nebude finančně ztratná kapela ani fanoušci?

Mnoha našimi známými jsme byli přesvědčováni, ať to zkusíme, že to dnes přece takhle běžně funguje – a dokonce jsme to i v kapele mezi sebou probírali a zvažovali. Pro začínající kapely je to určitě výborná věc, když třeba vyberou na svou první nebo druhou desku 60, 80 nebo 100 tisíc. To jsou slušné peníze. Ale my fungujeme už skoro čtyřicet let, a vzhledem k tomu, že třeba jenom přímé finanční náklady na to poslední CD se vyšplhaly zhruba na půl milionu korun, což jsme s manželkou platili z našich rodinných úspor, k tomu odhadem ještě skoro deset tisíc hodin nijak nehonorané práce muzikantů a hlavně mojích, kdy jsem nejprve jeden a půl roku denně rozepisoval partitury k jednotlivým písním (a bylo to téměř 600 archů not) a pak jsem nad tou deskou strávil skoro pět let v našem nahrávacím studiu, tak tolik peněz, aby se tohle všechno nějak zaplatilo, bychom vámi naznačeným způsobem asi těžko vybrali – a menší částka, kvůli které bychom takovouhle kampaň a vše, co s ní následně souvisí, dělali, nám zas tolik nepomůže. Takže já to všechno už dlouho dělám jako nijak neplacenou práci – a snažím se nestresovat tím, jestli za těch pár let, co zbývají, budu vůbec dostávat nějaký důchod.

A když se ještě vrátím k vašemu dotazu, tak třeba to, že při těch sbírkových kampaních mnozí muzikanti nabízejí, že někomu, kdo jim na album přispěje dejme tomu pět tisíc, zahrají soukromý koncert u něj doma, tak to bychom ani já, a ani moje žena opravdu nikdy nedělali. Nijak to však u jiných muzikantů neodsuzuji, může jim to nejspíš dobře fungovat a určitě je to i baví, ale tohle není a nikdy nebude náš styl a víme, že by nás to netěšilo.

Album „V čase zrání...“ vyšlo v podobě knihy s CD a knihy s kódem ke stažení. Která varianta se více prodává?

Mnohem víc se prodává cédéčko. Nechali jsme vyrobit tisíc kusů knih s CD kotoučkem a pět set knížek s kódem ke stažení. Ty s cédéčkem jsou už skoro všechny pryč, takže začínáme plánovat dotisk. Kódů se ale za ten rok a půl od vydání prodala zhruba jen desetina – a to i přesto, že podle dřívějších reakcí mnohých diváků, kteří na koncertech u našeho prodejního stolku s cédéčky tvrdili, že nějaké naše album by si určitě koupili, kdyby ho bylo možno stáhnout z internetu – tak jsme očekávali, že těch kódů se bude prodávat víc. A protože spousta lidí dneska už vlastně ani nemá přehrávač nebo mechaniku, ve které by si to kulaté plastové CD přehráli, tak jsme vlastně tím dosavadním prodejem našeho cédéčka příjemně překvapeni a potěšeni.

Takže fyzický nosič u vás přece jen zvítězil?

Ano, a dokonce jsme – jakožto už „dříve narození“ a tudíž i trochu konzervativní muzikanti – dospěli k názoru, že kdyby se naše hudba měla prodávat už jenom stahováním z internetu, tak nic nového už tvořit a vydávat asi nebudeme. Pokud by jako výsledek naší práce nevznikl fyzický nosič, který si člověk může sám ohmatat a potěšit se pohledem na něj nebo ho může někomu jinému ukázat a pochlubit se, tak by nás to skládání a nahrávání nových písní asi už ani moc nebavilo dělat. Ale je pravda, že hrát a zpívat živě na pódiu, to je samozřejmě něco jiného – a to za tu snahu a neustálé tvoření určitě stojí...

A v souvislosti s s vaší původní otázkou vzpomínáme, že i náš syn, kterému je teď jednatřicet, nás před lety přesvědčoval, že dnes už je hloupost vydávat nahrávky na nějakých nosičích, když je navíc už skoro nikdo nechce kupovat. Oponovali jsme mu, že my jsme přece jen ta starší generace a hlavně – že pocit, když pak v ruce držíme a prohlížíme si výsledek svojí práce, je přece krásný a nenahraditelný. No – a před pár lety se on sám začal věnovat lingvistice a začal psát i vlastní odborné knihy o angličtině, které vydává přes Amazon – a docela dobře se prodávají. A na Amazonu je sice možnost koupit a stáhnout si elektronickou verzi té příručky, ale máte tam možnost objednat si i tištěnou knihu ve fyzické podobě. Takže když pak náš Jakub obdržel svoji první takto vydanou papírovou knihu, která byla udělána a vytisknuta přesně podle jeho představ, tak najednou změnil názor a zjistil, že když drží v ruce výsledek svojí práce – navíc krásně vonící barvou a papírem, tak že to pro něj jakožto autora má opravdu veliké kouzlo.

Pojďte prosím říci pár slov o vašem loňském DVD...

Je to naše první DVD a vzniklo vlastně tak trochu neplánovaně a spontánně. V roce 2018 jsme si totiž na video natočili náš vánoční koncert v pražském divadle Gong s tím, že jsme to sice udělali pečlivě, točilo se to na celkem sedm kamer, ale i tak naším původním záměrem bylo pouhé zveřejnění několika krátkých klipů na YouTube. Jenže, když jsme pak viděli výsledek, který vyšel mnohem lépe, než jsme čekali, došlo nám, že by byla škoda toho nevyužít, a tak vlastně neplánovaně vznikl nápad a rozhodnutí vydat DVD. A ten nápad jsme zrealizovali a je tam nakonec sedmnáct písniček z toho vánočního koncertu plus dvě starší jako bonusy – a je to navíc udělané bez mluveného slova mezi písněmi, protože z vlastní zkušenosti víme, že při opakovaném přehrávání takového videa může to mluvení už někomu vadit. A protože i tohle DVD jsme si zase vydali sami, dá se objednat jenom v našem e-shopu nebo koupit na našich koncertech, jinak nikde v běžném prodeji není.

Předpokládám, že tím, kdo první slyší vaše nové hudební nápady, je vaše žena a zpěvačka skupiny Klíč Pavla Marianová. Jakou váhu má její názor na vaši tvorbu? Konzultujete věci společně?

Většinou ano. A vlastně i první, kdo dělal výběr melodií pro to naše poslední album, jsem byl já spolu s mojí ženou. Jak už jsem říkal, ono to u mne funguje tak, že si průběžně nahrávám melodické nápady na kazety – a pro to nové CD jich bylo takhle připravených zhruba tři sta padesát. Byly na celkem jedenácti kazetách a spolu s Pavlou jsme si je nejprve každý sám poslechli, přebrali a následně jsme je pak zredukovali na asi osmdesát melodií, které podle nás byly nejpovedenější. A teprve těchto osmdesát melodií pak poslouchal a vybíral z nich už i textař Tomáš Vondrovic a také naše zpěvačka Jana Slavatová.

Stává se, že určité nápady nepoužijete, když doma zkrátka „neprojdou“?

Občas se to samozřejmě stane, to patří k věci. Ale jindy si zase já prosadím něco, o čem mám opačný názor než Pavla. Především, když mám opravdu silný pocit a vnitřní přesvědčení, že ten

hudební motiv za to stojí. Je ale pravda, že když se chystá nové album, tak výsledný výběr melodií musí vždycky zohlednit nejen tu skutečnost, že já i Pavla rádi inklinujeme spíše k mollovým a pomalejším věcem, ale na dramaturgicky dobře udělané desce se písně, nálady a tempa musí střídat, aby se posluchač při jejím poslechu nenudil. To znamená zařadit mezi mollové skladby i ty durové, pomalejší věci prostřídat rychlými. Takže když jsme pak z těch uvedených osmdesáti nápadů vybírali finálních osmnáct až dvacet, snažili jsme se, aby výsledek byl pokud možno hudebně pestrý.

Takže už je asi jasné, že z manželčiny strany se samozřejmě někdy nechám přesvědčit a vyřadím melodii, u které cítím, že jí opravdu nesedí – a dvojnásob to pak platí v případě, když mne Pavla upozorní, že ten můj melodický nápad, o kterém jsem si myslel, že je originální, se – byť i jen trochu – podobá něčemu již známému. Protože i to se samozřejmě občas stane a za takovou připomínku jsem jí navíc i hodně vděčný...

Probíráte takto navzájem věci i u jejích sólových alb?

Ano, i u jejích písniček to tak funguje. Vždycky nám ale jde o společnou věc a oba víme, že to vůči tomu druhému nemyslíme ve zlém. A že připomínky neříkáme proto, abychom toho druhého shodili. A možná i to je důvodem, proč jsme spolu už tak dlouho a pořád v pohodě.

Jak jsme se mohli přesvědčit například v televizní reportáži z roku 2017, vybudovali jste ve svém panelákovém bytě úctyhodné nahrávací studio. Skupiny, které u vás nahrávají, se pohybují pouze v oblasti folku, nebo jste ochoten spolupracovat například i s hard-rockovou nebo heavy-metalovou kapelou?

To není ani tak o ochotě, ale celý život dělám a poslouchám především akustickou hudbu. Hardrock ani metal neposlouchám vlastně vůbec, nikdy to nebyl mnou vyhledávaný žánr a o té hudbě toho tím pádem moc nevím. Proto bych se do jejího nahrávání ani mixáže nikdy nepouštěl. Sice se nám občas nějaká taková kapela ozve, že by si u nás rádi natočili desku, ale kromě toho, co už jsem říkal, tak i proto, že naše studio máme v panelákovém bytě a například pro nahrávání bicí soupravy ani nemáme vhodné prostory, tak tyto kapely vždycky odkáží na nějaké konkurenční studio.

Ale kromě folku a podobných žánrů tady nahráváme například i komorní klasiku, třeba klavír s flétnou nebo s houslemi, to je hudba, která je mi blízká a domnívám se, že vím, jak má taková nahrávka znít. A třeba z moderní populární hudby často točíme zpěv doprovázený klavírem – nebo ještě častěji, když si zpěvák do studia s sebou přinese už hotové nahrávky hudebních podkladů. A v nich pak můžou být samozřejmě nahrané už i ty bicí...

Závěrem prozrad'te něco k plánované budoucnosti skupiny Klíč...

Tak to je asi ta nejtěžší otázka. Možná můžu prozradit, že tak trochu uvažujeme o možnosti znovu natočit naše vánoční album z roku 1998, ke kterému nám tehdejší vydavatel, jemuž patří nahrávky, nechce nejen udělat reedici, ale ani poskytnout práva k těm původním nahrávkám, a přitom ta deska není už skoro dvacet let na trhu.

A přejeme si, abychom i do budoucna měli alespoň tolik hraní a vyprodané koncerty, jako máme nyní – a kdyby toho koncertování bylo časem třeba i o něco víc, než teď, určitě bychom se nezlobili. A jak už bylo před chvílí řečeno, nechceme se ale nikomu a nikam vnučovat.

Neobvoláváme republiku a nepřesvědčujeme pořadatele, ať nás pozvou. Když se na nás ale obrátí

někdo, kdo má o náš koncert opravdu zájem a dohodneme se i na podmínkách, tak moc rádi přijedeme a zahrajeme všude tam, kde nás chtějí vidět a slyšet.

No – a k tomu všemu je moc důležitá ještě jedna věc. Ať jsme zdraví. Už totiž nejsme nejmladší.

...a můžeme se těšit i na nějaké nové album?

No – abych byl upřímný, tak úplně nový hudební titul, nové CD, to se trochu obávám, že už asi nebude. I když, jak říká stará moudrost, nikdy neříkej nikdy...

Viktor Liboška, hudební server Hard Music Base, únor 2020